

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Данко Дани Валеріївни «Соціально-психологічні
основи здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів
трансформаційного соціуму», поданого на здобуття наукового ступеня
доктора психологічних наук зі спеціальності 19.00.05 – соціальна
психологія; психологія соціальної роботи**

В умовах сучасних соціогенних викликів виняткової уваги заслуговує питання здоров'язбереження молоді та формування здорового способу життя, як складного системного процесу, що охоплює безліч компонентів способу життя та включає основні сфери й напрямки життєдіяльності молодої людини. Це, в свою чергу, вимагає мережевого характеру функціонування соціальних інститутів, використання сучасних технологій, які базуються на міждисциплінарності, поєднують зусилля для підвищення ефективності виконання власних функцій в напрямку здоров'язбереження молоді. У зв'язку з цим, актуальність теми дисертаційного дослідження Данко Д.В. визначається необхідністю подальшого розвитку теоретико-методологічної та емпіричної бази наукового вивчення феномену здоров'язбереження молоді, необхідністю аналізу соціально-психологічних чинників впливу на здоровий спосіб життя в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму, а також суспільним запитом на наукове обґрунтування нових форм соціального партнерства між освітніми установами, закладами охорони здоров'я та інститутом сім'ї з питань здоров'язбереження молоді. З цих позицій дисертаційна робота Данко Д.В. є вельми актуальною, конче затребуваною у часі і перспективною.

Дисертантка переконливо обґрунтовує власне бачення актуальності теми дослідження і виокремлює як об'єкт дослідження проблему здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму. Предметом запропонованого дослідження виступають соціально-

психологічні основи здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму.

Отже, актуальність вирішення означеної проблематики, недостатнє розроблення теоретичних та практичних її аспектів у соціально-психологічному вимірі, а також соціальна значущість, достатньою мірою обґрунтовані в роботі.

Вагомість проведеного дослідження підтверджена його виконанням згідно з науково-дослідною темою кафедри психології Ужгородського національного університету МОН України «Соціально-психологічні складові психічного здоров'я особистості в кризових умовах сучасності» і комплексними науково-дослідними темами кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля МОН України «Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі», «Соціально-психологічні основи розвитку адаптаційного потенціалу особистості засобами інноваційних психотехнологій в умовах трансформаційних змін сучасного суспільства».

Очевидною перевагою і вагомою науковою новизною цього дослідження є те, що Данко Д.В. вперше здійснено концептуалізацію проблеми здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму в соціально-психологічному дискурсі, зокрема через її розкриття у векторах інституційної та ментальної цілісності соціуму; визначення соціально-психологічних та організаційно-технологічних принципів та умов здоров'язбереження молоді в трансформаційному соціумі; розроблено та операціоналізовано структурно-функціональну модель формування у молоді готовності до здоров'язбереження в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму, що містить мотиваційно-ціннісний, інтелектуальний та діяльнісний компоненти та відповідні їм критеріальні показники і рівні сформованості (низький, середній, високий); розкрито соціально-психологічні особливості здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму з позиції структурної

організації системи здоров'язбереження молоді (соціально-економічні, демографічні, регіональні аспекти); визначено психологічні предиктори здоров'язбереження молоді в умовах трансформаційного соціуму (інформаційні, активаційні, особистісні, соціально-психологічні); виявлено особливості функціонування соціально-психологічних складових внутрішньої картини здоров'я молоді в трансформаційному соціумі (на когнітивному, емоційному та поведінковому рівнях); розкрито соціально-психологічну специфіку атрибутивного стилю (оптимістичного, песимістичного) як захисного механізму, що реалізується через конструктивні або деструктивні поведінкові стратегії молоді у вимірі її здоров'язбереження в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму; виокремлено структурно-змістовні особливості мотивації молоді до здоров'язбереження в трансформаційному соціумі (типологію, умови та механізми).

Авторкою розкрито змістовно-процесуальні засади багаторівневої соціально-психологічної програми забезпечення здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму, із залученням системно-інтегрованого, комплексного та технологічного підходів, у межах якої розроблено й імплементовано навчально-методичний та організаційно-технологічний супровід цього процесу з виокремленням й обґрунтуванням соціально-психологічних технологій здоров'язбереження молоді на різних етапах її професіоналізації та необхідністю підготовки фахівців соціономічного профілю до соціально-психологічної роботи з молоддю в напрямку її здоров'язбереження в умовах трансформаційного соціуму; поглиблено та уточнено: уявлення про сучасні підходи до вивчення конструкту здоров'язбереження та його змістовні і структурні особливості; про соціально-психологічну сутність процесу забезпечення здоров'язбереження молоді в умовах трансформаційного соціуму; набули подальшого розвитку: методологічне та методичне забезпечення вивчення феномену здоров'язбереження молоді; підходи до соціально-психологічних засобів і

технологій ефективного забезпечення здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади вивчення проблеми здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму» Данко Д.В. проведено теоретико-методологічний аналіз підходів до вивчення проблеми здоров'язбереження молоді. Констатовано, що в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму проблема здоров'язбереження молоді є важливим державним завданням, пов'язаним із різними аспектами життєдіяльності молодої людини (соціальними, психологічними, медичними, економічними та ін.), а проблема здоров'язбереження молоді має вирішуватися з урахуванням його складових: екогенетичної, соціально-психологічної, соціально-економічної, культурологічної та ін.

Авторкою зазначено, що проаналізовані підходи до розуміння категорії здоров'язбереження (філософський, психологічний, медичний, екологічний, аксіологічний та ін.) вказують на відсутність фундаментальної теорії здоров'я, що створює труднощі у формуванні понятійного апарату практико-орієнтованої теорії цього процесу. Операціоналізація категорії здоров'я дозволила дисертантці розглядати цей конструкт як інтегральну категорію, що включає взаємозалежні компоненти (фізичний, психічний, соціальний, особистісний, моральний). Авторкою підкреслено, що особливістю уявлень молоді про здоров'я та способи його збереження є розуміння здоров'я переважно як фізичного благополуччя та бракує його усвідомлення як єдності фізичного, психічного, соціального компонентів, в тому числі особистісного та морального.

Дисертанткою зазначено, що незважаючи на наявні здобутки світового та вітчизняного досвіду у вивченні проблеми здоров'язбереження молоді, єдину концепцію її забезпечення в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму наразі не створено, а актуальність дослідження соціально-психологічної специфіки здоров'язбереження молоді за цих умов визначається як запитами психологічної практики, так і необхідністю переосмислення

проблеми в контексті сучасного теоретико-методологічного базису соціальної психології.

У другому розділі «Концептуалізація проблеми здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму: соціально-психологічний дискурс» авторкою здійснено концептуалізацію проблеми здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму в соціально-психологічному дискурсі, зокрема через її розкриття у векторах інституційної та ментальної цілісності соціуму, а також визначення соціально-психологічних та організаційно-технологічних принципів і умов здоров'язбереження молоді в трансформаційному соціумі. Проведено ґрунтовний аналіз соціокультурних деформацій, які негативно позначаються на соціальному та психологічному статусі сучасної молоді та впливають на її здоров'язбереження загалом. Наукова рефлексія проблеми виконана Данко Д.В. на основі методології соціокультурної детермінації соціально-психологічного розвитку особистості та соціальних груп. У парадигмі становлення і розвитку молодої людини феномен здоров'язбереження розглянуто як ефект та результат її продуктивної соціалізації, формування адекватної картини світу, позитивної самосвідомості та конструктивних патернів життєдіяльності. Авторкою розкрито основні рівні ідентифікації соціокультурних викликів здоров'язбереженню молоді (культурний, історично-формаційний, соціально-політичний, соціально-економічний та ін.). Зазначено, що у соціально-психологічному дискурсивному контексті здоров'я молоді залежить від стану психосфери, від домінуючих у суспільстві відносин. Дисертанткою наголошено, що в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму необхідним є концептуальний перехід від егоцентричної парадигми розуміння проблеми здоров'язбереження молоді та її психологічного благополуччя загалом до культуроцентричної парадигми з опорою на життєво-діяльнісний план молодої людини як повноцінного суб'єкта життєдіяльності та життєздійснення.

Концептуалізація проблеми здоров'язбереження молоді дозволила Данко Д.В. запропонувати соціально-психологічну модель формування її готовності до здоров'язбереження в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму. Зазначено, що ця модель є відображенням системи особистісних характеристик молоді людини (вікових, гендерних, психологічних, психосоматичних), в якій інтегровані ціннісне ставлення, теоретичні знання (про компоненти і чинники, що впливають на здоров'я, способи профілактики захворюваності тощо) і практичні вміння (раціональна організація праці та відпочинку, загартовування та фізичний розвиток організму, толерантна взаємодія в соціумі тощо) щодо здоров'язбереження і ведення здорового способу життя загалом. Показано, що в цій моделі відзначається взаємозв'язок мотиваційно-ціннісного, інтелектуального та діяльнісного компонентів, а загальна готовність молоді до здоров'язбереження передбачає сформованість всіх зазначених компонентів, ступінь сформованості яких визначається рівнями готовності (низьким, середнім, високим).

У *третьому розділі* «Емпіричне вивчення соціально-психологічних особливостей здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму» Данко Д.В. розкрито соціально-психологічні особливості здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму з позиції структурної організації системи здоров'язбереження молоді (соціально-економічні, демографічні та регіональні аспекти). Авторкою визначено психологічні предиктори здоров'язбереження молоді в умовах трансформаційного соціуму (інформаційні, активаційні, особистісні, соціально-психологічні). Виявлено особливості функціонування соціально-психологічних складових внутрішньої картини здоров'я молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму (на когнітивному, емоційному та поведінковому рівнях). З'ясовано соціально-психологічну специфіку атрибутивного стилю (оптимістичного, песимістичного) як захисного механізму, що реалізується через конструктивні

або деструктивні поведінкові копінг-стратегії молоді у вимірі її здоров'язбереження в період суспільних трансформацій. Виокремлено структурно-змістовні особливості мотивації молоді до здоров'язбереження в трансформаційному соціумі (типологію, умови та механізми).

Дисертанткою встановлено, що одним із провідних предикторів здоров'язбереження молоді є інформаційний та зазначено, що на утворення та наповнення відповідних інформаційних полів впливають генетичні (спадкові) чинники, представлені індивідуальними властивостями особистості, а також робота аналізаторних систем, що входять до апарату сприйняття. Постійний потік аферентних сигналів, що обробляються сенсорною системою, згодом призводить до накопичення інформації, яка вже на ранніх етапах онтогенезу є основою формування самосвідомості. Інформація про здоров'я надходить із зовнішнього світу, де її агентами виступає соціальне середовище, референтне значуще оточення, засоби масової інформації та ін. Іншим важливим її джерелом є внутрішній світ молодої людини, на рівні якого інформація про здоров'я представлена у вигляді суб'єктивного переживання благополуччя або дискомфорту, самовідчуття власної сили, фізичних і психологічних можливостей, у розвитку яких велике значення має процес виховання і реакції значущого оточення на потреби молодої людини, її соціальну та іншу активність, здатність опановувати стрес тощо.

Дослідницею наголошено на важливості активаційних предикторів здоров'язбереження молоді, які визначаються особливостями вищої нервової діяльності, силою і якісними характеристиками інформаційного впливу, його суб'єктивною значущістю і цінністю для особистості, що позначається на внутрішній динаміці психічних процесів та рівні психічної активності.

Серед особистісних предикторів Данко Д.В. підкреслено важливість діяльності таких структур як система оцінок і система цінностей молоді, оскільки саме на їх основі приймається рішення про ставлення до здоров'я і дії, про характер взаємодії з оточуючим середовищем, що істотно впливає на процес здоров'язбереження загалом.

На позитивну оцінку заслуговує виявлення провідних тенденцій в мотивації до здоров'язбереження у молоді: збільшення значення чинників мотивації від приналежності до сім'ї, бажання привабливо виглядати, інтересу і любові до життя, матеріального благополуччя до розуміння труднощів відновлення втраченого здоров'я, розуміння можливих захворювань, їх наслідків, розуміння цінності здоров'я для щасливого, успішного життя, наявності мети, заради якої потрібно бути здоровим, відповідального ставлення до себе.

У *четвертому розділі* «Соціально-психологічне забезпечення здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму» Данко Д.В. розкрито змістовно-процесуальні засади побудови та реалізації багаторівневої соціально-психологічної програми забезпечення здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму, із залученням системно-інтегрованого, комплексного та технологічного підходів, у межах якої розроблено й імплементовано навчально-методичний та організаційно-технологічний супровід цього процесу з виокремленням й обґрунтуванням соціально-психологічних технологій здоров'язбереження молоді на різних етапах її професіоналізації та необхідністю підготовки фахівців соціономічного профілю до соціально-психологічної роботи з молоддю в напрямку її здоров'язбереження в умовах трансформаційного соціуму.

Авторкою показано, що в основу реалізації багаторівневої соціально-психологічної програми забезпечення здоров'язбереження молоді покладено психолого-педагогічні, організаційно-психологічні, інформаційно-змістовні, діяльнісні умови, які спрямовують її заходи у векторі забезпечення здоров'язбереження, формування культури здоров'я і довголіття.

Дослідницею наголошено, що соціально-психологічна робота зі здоров'язбереження молоді в межах запропонованої програми була масштабною, різноспрямованою, тривалою та системною. Крім того, була передбачена вікова диференціація занять, що обумовлювало її багаторівневність, а одним із провідних аспектів запропонованої програми

визначено соціально-психологічний супровід забезпечення процесу здоров'язбереження молоді з психоемоційними травмами, зокрема через застосування етнокультурних технологій, мультимодальних арт-технологій, активного соціально-психологічного навчання та допомоги.

Данко Д.В. проведено оцінку ефективності впровадження багаторівневої соціально-психологічної програми забезпечення здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму. Виявлено значущі позитивні зміни за індикаторами мотивації молоді до здоров'язбереження, як-то: бажання гарного фізичного та психічного самопочуття, розуміння труднощів відновлення втраченого здоров'я і регулярності турботи про здоров'я, а також розуміння цінності здоров'я для щасливого, успішного життя, як загального переконання у необхідності відповідального ставлення до здоров'я. Здобувачкою встановлено зниження вираженості переживання соціального стресу, фрустрації потреби в досягненні успіху, страху самовираження і невідповідності очікуванням оточення, поряд із підвищенням фізіологічної опірності стресу. Відбулася позитивна динаміка у показниках оптимістичного атрибутивного стилю та загальної готовності молоді до здоров'язбереження.

Слід відзначити коректне застосування у роботі методів статистичного аналізу даних, що дозволило дослідниці достатньою мірою їх обґрунтувати та довести статистичну достовірність. Загальні підсумки роботи викладені у висновках і мають як теоретичне значення, так і практичну спрямованість. У дисертації не виявлено академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Можна зробити загальний висновок, що отримані Данко Д.В. результати характеризуються безсумнівною науковою новизною й мають конкретну теоретичну і практичну цінність, можуть бути рекомендовані для впровадження у закладах освіти, консультаційних центрах, центрах соціально-психологічної адаптації, центрах психо-соціальної допомоги з метою підвищення ефективності процесу здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму.

Поданий у дисертації матеріал, його психологічний аналіз та інтерпретація, висновки не викликають заперечень. Разом із тим необхідно зупинитися на окремих зауваженнях та побажаннях щодо його змісту.

1. У роботі є посилання на те, що методологічною основою дослідження у векторі забезпечення успішності процесу здоров'язбереження молоді слугують системно-інтегрований, комплексний та технологічний підходи, проте дисертація не містить опису їх змісту.

2. Слід уточнити, на які саме соціальні об'єкти розповсюджуються результати роботи, адже в дисертації йдеться про учнівську та студентську молодь, проте вибірккову сукупність складала лише певна, обмежена категорія молодих осіб, які, зокрема, перебувають в стресовому/постстресовому станах, що, на нашу думку, обмежує можливості широких екстраполяцій.

3. У дисертації зазначено, що на процес здоров'язбереження значно впливають такі чинники, як: особливості психічного розвитку; компенсаторні механізми; особистісні характеристики; мотивація до здоров'язбереження; вибір соціальної позиції; здатність до встановлення соціальних контактів та ін. Як ми вважаємо, авторка роботи поєднала суто психологічні та соціально-психологічні чинники, що, на нашу думку, не надає можливості більш ґрунтовно дослідити зазначений аспект проблеми.

4. В межах багаторівневої соціально-психологічної програми дослідницею розроблені інформативні і вельми корисні практичні рекомендації щодо здоров'язбереження молоді на різних етапах її професіоналізації. Проте вони не знайшли відображення в тексті реферату.

Наведені зауваження не ставлять під сумнів вагомість основних результатів дисертаційного дослідження Данко Д.В. і, отже, не можуть вплинути на його обґрунтовану вище загальну позитивну оцінку та інноваційний характер.

Дисертація за своїм змістом цілком відповідає паспорту спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Результати дослідження пройшли доволі широку апробацію шляхом їх обговорення на науково-практичних конференціях, конгресах, у проектах, на

семінарах, у програмах, круглих столах різного рівня, зокрема у країнах Європейського союзу. Авторка має велику кількість публікацій у фахових виданнях (в тому числі наукометричних); всі основні наукові результати відображено у її публікаціях.

Реферат за своїм змістом повністю відбиває основні положення, програму дослідження та висновки дисертації. Загальне оформлення дисертації та реферату відповідає державним вимогам до оформлення докторських дисертацій та публікацій.

У цілому робота «Соціально-психологічні основи здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму» є завершеною науковою працею, виконана на високому теоретичному та емпіричному рівні. У дисертації отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують наукове завдання визначення соціально-психологічних засад здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму, має вагоме практичне застосування, відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» зі змінами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., що висуваються до докторських дисертацій, а її авторка Данко Дана Валеріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:

**доктор психологічних наук, доцент,
професорка кафедри фізичного виховання
та здоров'я Київського національного
університету технологій та дизайну**

Н.А. Добровольська

Н.А. Добровольської
[Signature]